

вочник. / В.Д. Лукоянов, В.Н. Павленко. – М.: Агропромиздат, 1988. – 158 с.

5. Мирось В.В., Ковтун С.Б. Практикум з бджільництва. / В.В. Мирось, С.Б. Ковтун. – Х.: ХНАУ, 2014. – 192 с.

6. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». Обліково-фондова документація. Групи «Етнографія», «Науково-допоміжний фонд».

7. Рут А.И. Энциклопедия пчеловодства. / А.И. Рут. – М.: МП «Брат», 1993. – 368 с.

Демьяненко Н.Д. Хордальные ручные медогонки в фондовой коллекции Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав». В статье рассматривается фондовая коллекция медогонок Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав» хордального типа заводского и индивидуального производства XX ст. Отражен технический процесс добывания меда из пчелиных сотов с помощью медогонки. Описаны технические особенности работы деревянных неопрокидывающихся медогонок и металлические опрокидные.

Ключевые слова: музейная коллекция, медогонка, хордальные медогонки, рамка, центрифуга.

Demyanenko N.D. Chordal hand-held device for the separation of honey in a stock collection of the National historical and ethnographic reserve "Pereyaslav". The article examines the fund collection device for obtaining honey National historical and ethnographic reserve "Pereyaslav" chordal-type factory and individual production of the twentieth century. It reflects the technical process of obtaining the honey bee comb through them. Describes the technical features of the wooden and metal irreversible tipping devices.

Keywords: museum collection, device for obtaining honey, centrifuge.

УДК 673.1

ФОРМУВАННЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОЛЕКЦІЇ САМОВАРІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ»

Жам О.М., Шкіра Л.М.

(Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»)

У статті розглядається історія формування колекції самоварів Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Аналізується будова, техніко-конструктивні особливості різних видів самоварів

Ключові слова: самовар, музей, колекція, експонування, заповідник «Переяслав».

Колекція самоварів, яка зберігається в Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав», невелика, налічує 33 одиниці зберігання (25 – основного, 7 – науково-допоміжного фонду).

У музейній колекції представлені різні за часом, об'ємом, формою, фасоном, матеріалом, кольором самова-

ри. Проте за способом нагрівання води вони однотипні – жарові (нагріваються за допомогою деревного вугілля, трісок, шишок). Інші різновиди самоварів (електричні, спиртові, керосинові) у фондах Заповідника, на жаль, не представлені.

Левову частину збірки (10 одиниць) складають самовари фабричного

виробництва, виготовлені в сер. XIX – поч. XX ст. на підприємствах відомих самоварних фабрикантів Баташових. Самовари, зроблені на цих фабриках, були призначені для масового споживача, відрізнялися скромністю та вишуканістю одночасно. Самовари, тавровані прізвищем Баташова, користувалися особливою популярністю – як у міському, так і в сільському середовищі, через помірну ціну і яскравий зовнішній вигляд (з 80-х рр. XIX ст. самовари почали покривати нікелем, через що вони блискучі, як дзеркало). Самовари охоче розкуповували на ярмарках і базарах не лише заможні люди, а й особи середнього статусу.

Відомо, що справжніх фірм Баташових було три. Перша з них заснована в 1825 р. Іваном Григоровичем Баташовим, згодом перейшла до його сина Миколи Івановича Баташова, який здав її потім в оренду Тейле. Друга фабрика заснована в 1840 р. Василем Степановичем Баташовим, існувала потім під назвою «Спадкоємці В.С. Баташова». Третя фірма була заснована в 1840-1850 рр. Олександром Степановичем Баташовим, передана пізніше братам Олексію та Івану Степановичам Баташовим, при яких і закінчила своє існування [1, с.183].

Гордістю музейного зібрання є самовари (5 одиниць) Товариства парової самоварної фабрики спадкоємців Василя Степановича Баташова в Тулі.

Товариство парової самоварної фабрики спадкоємців Василя Степановича Баташова в Тулі засноване в 1840 р. Статут товариства височайше затверджений 10.04.1898 р. і погоджений Міністерством торгівлі і промисловості 28.10.1911 р. під №№ 23443/20871, 23444/20872, 23445/20873 і 23446/20874. Самоварам цієї фабрики неодноразово присуджувалися найвищі нагороди: Grand-Prix С.-Петербургу; Міжнародна художньо-

промислова виставка 1903-1904 р.; Grand-Prix Парижської Міжнародної виставки 1904 р.; Grand-Prix міжнародної виставки в Турині 1911 р. Почесний диплом Одеської фабричної і сільськогосподарської виставки 1884 р.; Почесний диплом Міжнародної морської виставки в Бордо в 1907 р.; Почесний диплом кустарно-промислової і сільськогосподарської виставки в Криворіжжі 1908 р. Підприємство Василя Степановича Баташова – перша в Російській імперії самоварна фабрика, яка отримала найвищу нагороду Державний Герб на Всеросійській Нижегородській виставці у 1896 р. за "За обширное производство механическим способом самоваров высокого достоинства, отличающихся изяществом отделки". Також товариство було постачальником Двору Його Величності Короля Іспанії [4].

Вважаємо за доцільне детально розглянути самовари музейного зібрання, виготовлені на фабриці «Товариство парової самоварної фабрики спадкоємців Василя Степановича Баташова в Тулі».

Самовар (інв. №Е-3176) трактирний на 30 літрів, циліндричної форми, виготовлений в 1868 р. на фабриці Товариства парової самоварної фабрики спадкоємців Василя Степановича Баташова в Тулі. Рясно оздоблений клеймами: на кришці 2 медалі та фабричне клеймо, на корпусі 8 медалей за 1885, 1870, 1882, 1883, 1878, 1883, 1873, 1893 рр., в центрі герб Російської імперії і написи «Всероссийская выставка. 1896 г. въ Н.-Новгороде» та «Устав Высоч. утв. 10 апреля 1892 г., товарищество Паровой Самоварной фабрики наследниковъ Василя Степановича Баташова в г. Туле», на піддоні – клеймо товариства. Належав жителю с. Пархомівка Краснокутського р-ну Харківської обл. Л. В. Ключнікову. Ще 60-х рр. XX ст. використовувався в побуті, на пасіці в самоварі

гріли воду. До музею передала В. Я. Ключнікова в 1984 р. [2].

Самовар (інв. №НДФ-1891) мідний, циліндричної форми, на корпусі вибито 8 медалей, між ними – двоголовий орел, трохи нижче напис – «Товарищество первой самоварной фабрики наследниковъ Василия Степановича Батищева в г. Туле», під написом – фірмовий знак і рік випуску 1896 р., на підставці з одного боку дублюється назва товариства і дві медалі. Знайдений самовар у 1981 р. в с. Каленики Золотоніського р-ну Черкаської обл. у Андрія Петровича Чередніченка. Розміри: висота 43 см, діаметр 20 см [2].

Самовар (інв. №Е-2197) мідний, циліндричної форми, на корпусі викарбувано: «Товарищество самоварной фабрики Ивана Михайловича Баташова в Туле», нижче – «Утверждено правительствомъ №18280/21830», зверху 10 медалей з написами і портретами. На кришці 5 медалей і напис «Товарищество Баташова в Туле», над медалями рік випуску – 1900. Розміри: висота 40 см, діаметр корпусу 18 см. Передав житель м. Переяслава-Хмельницького Федір Петрович Бородиня [2].

Самовар (інв. №НДФ-5876) циліндричної форми, на кришці викарбувано 6 медалей і напис: «Василий Степановичъ Батишевъ». На корпусі самовару зображено 10 медалей. Передала жителька с. Веприк Гадяцького р-ну Полтавської обл. Анна Павлівна Білоцеркович у 1986 р. Розміри: висота 55 см, підставка 17х17 см [2].

Самовар (інв. №Е-2239) мідний, нікельований, циліндричної форми, поч. ХХ ст. На корпусі зображено герб Російської імперії, медалі та напис: «Наследники Василия Степановича Баташева. Тула». Куплений на поч. ХХ ст. жителем м. Переяслава П. А. Карпенком на ярмарку. Розміри: вис. 46,5 см [2].

Висока якість і популярність серед споживачів баташовських само-

варів спонукала багатьох фабрикантів наслідувати їх виробу. Для цього організовували торгові доми, що називались «наступники», «спадкоємці» Баташова, брали на роботу осіб із прізвищем Баташов, підробляли клейма. Лише в Тулі нараховувалось близько 15 самоварних фабрик, які випускали «баташовські» самовари. Їх власники були дворянами Баташовими, міщанами Баташовими, купцями Баташовими і взагалі не Баташовими, які просто купили це прізвище як торгову марку. Серед них: «Самоварна фабрика Івана Михайловича Баташева», «Самоварна фабрика Петра Федоровича Ільїна-Баташова», «Самоварна фабрика Єгора Івановича Баташева», «Самоварна фабрика Василя Сергійовича Котирева» (він же Баташев) та інші.

У музейному зібранні представлено 6 самоварів, виготовлені на різних самоварних фабриках під прізвищем Баташових.

Самовар (інв. №НДФ-1491) мідний, циліндричної форми, виготовлений на самоварній фабриці І. І. Баташова в м. Тула. Передав житель с. Лящівка Чорнобаївського р-ну Черкаської обл. В. І. Ірклієнко у 1980 р. Розміри: висота 52 см, діаметр 21 см [2].

Самовар (інв. №Е-334) мідний, циліндричної форми, на корпусі 10 медалей, в центрі медаль – «за трудолюбие и искусство 1870», внизу на підставці викарбувано: «Тула. Василий. Александр. Павел Баташевы». Самовар належав жителю м. Переяслава Забіяці Панасу, куплений ним в кін. ХІХ ст. на базарі. До музею передала його онука у 1967 р. Розміри: висота 51 см, окружність корпусу 71 см. До самовара додається мідний піднос(таця), круглої форми із невисокими загнутими бортиками, в центрі – зображення двоголового орла і рік випуску – «1896» [2].

Самовар (інв. №Е-259) латунний, циліндричної форми, на корпусі вика-

рбувано: «1906. Товарищество самоварной фабрики Ивана Михайловича Баташева в Туле. Т-во ИМБ, фабричная марка, утверждена правительством №18280/21830 1-й сорт», зверху – штамповане зображення нагород товариства. Куплений в 1948 р. на базарі в Переяславі-Хмельницькому для місцевої чайної, де і зберігався до 1966 р. Розміри: висота 57 см. [2].

Самовар (інв. №Е-2420) мідний, традиційної форми, виготовлений на фабриці Товариства самоварної фабрики Івана Михайловича Баташова. На корпусі в ряд вибито 10 медалей, під ними – ще 8 і напис: «Товарищество самоварной фабрики И.М. Баташева. Тула». Передав житель Переяслава-Хмельницького О. Козенко у 1978 р. Розміри: висота 58 см [2].

Самовар (інв. №Е-3943) мідний, класичний, виготовлений у 1912 р. на самоварній фабриці Баташових. На корпусі викарбовано 11 медалей виставкових і дві великі Імператорські 1906 і 1912 рр. Переданий у 2000 р. Бориспільською митницею. Розміри: висота 47 см, діаметр 22 см [2].

Самовар (інв. №Е-3944) мідний, посріблений, класичний, виготовлений у 1906 р. на самоварній фабриці Баташових. На корпусі 9 малих виставкових медалей, в центрі велика імператорська медаль «Миколаївська» і сімейний вензель Баташових: «Братья Алексей и Иван Баташови». Вишукано оздоблений: на корпусі точені дерев'яні ручки, на кришці ручки з білого фарфору. Біля крану накладна розетка. Передала Бориспільська митниця у 2000 р. Розміри: висота 50 см, діаметр 25 см [2].

Сюди ж варто віднести самовар (інв. №Е-3981), виготовлений на самоварній фабриці М. І. Соколова, що була наступником фабрики Миколи Івановича Баташова – сина Івана Григоровича Баташова – засновника першої (у 1825 р.) фабрики родини Бата-

шових. Самовар латунний, циліндричної форми, виготовлений у 1907 р. На корпусі 20 медалей (за 1900, 1907, 1908, 1910 рр.) і напис «Самоварная фабрика М.И. Соколова преемника фирмы «Николая Ивановича Баташева в Туле». На кришці 4 медалі (за 1900 і 1907 рр.). Передав житель с. Дем'янці Переяслав-Хмельницького р-ну М. М. Баран у 2001 р. Розміри: висота 55 см, діаметр 35 см [2].

В Україні найбільшою популярністю користувалися самовари, виготовлені на фабриках Баташових. Вони відзначалися якістю і оздобленням. На поч. ХХ ст. фабрика спадкоємців В.С. Баташова випускала 54 різні «фасони» самоварів. Жодна виставка (ярмаркова, повітова, губернська, галузева: художні, промислові, художньо-промислові, сільськогосподарські і спеціалізовані) імперські і закордонні, всеросійські (раз у 10 років) і всесвітні – не відбувалася без продукції цієї фабрики. Бажаючи брати участь у виставках мали представити зразки продукції. Переможці зобов'язувалися оздобити свої вироби фабричними клеймами. Найчисельніші були клейма, отримані на сільськогосподарських виставках, оскільки майже всі зразки самоварів, представлених на огляд, клеймилися. Нагороди на всеросійських і всесвітніх виставках видавалися. На виставках враховувались: технічні характеристики, краса виробу та матеріал, він мав бути місцевого походження і майстри теж із місцевих. Найвищою нагородою на всеросійських виставках вважався державний герб, затверджений міністерством фінансів.

Тульські фабриканти Баташові одними з перших почали таврувати свої самовари – ставити штампи з відтиском найменування фабрики в оригінальній рамці, відтиск фірмового знака власників підприємства, пізніше – отримані на виставках нагороди. Найчастіше на баташовських самова-

рах зустрічаються медалі за участь у виставках: Париж (1889), Чикаго (1893), Нижній Новгород (1896, герб), Лондон (1909). На міжнародних художньо-промислових виставках самовари отримали три нагороди: «Гран-прі» в 1903-1904 рр. (Петербург), в 1904 р. (Париж), в 1911 р. (Турин). Клейма, поставлені на самоварі, реєструвалися Міністерством торгівлі. Фабрикант, який самовільно поставив клеймо на самоварі, штрафувався або арештовувався на термін 4-8 місяців. Також піддавалися покаранню і фабриканти, які зберігали або реалізовували самовари із самовільно поставленими клеймами.

У колекції є два самовари, виготовлені в Тулі на фабриках інших підприємств [3]. Самовар латунний (інв. №Е-2935) виготовлений на поч. ХХ ст. на фабриці «Самоварное заведение Григория Константиновича Романова с сыновьями в Туле» (с. Торчкове Олексинського повіту Тульської губернії). Належав батькам відомої переяславської художниці Вердоні Валентини Юліївни. Передав племінник Ю. М. Мисюра в 1982 р. Розміри: висота 23 см, діаметр верху 11,5 см., діаметр дна 5,5 см [2]. Самовар (інв. №ПХІМ-4701) мідний, циліндричної форми, на 30 л, виготовлений в 1-й чверті ХХ ст. на самоварній фабриці Івана Івановича Медведєва в Тулі. Належав Самутіну Сидору Івановичу, голові колгоспу ім. Сталіна (у 1930-1931 рр.) і колгоспу «Комінтерн» (у 1932-1937 рр.). Передала дружина Меланія Андріївна Самутіна, жителька с. Григорівка Переяслав-Хмельницького р-ну у 1959 р. [2].

Місце виготовлення інших 16 самоварів фабричної роботи встановити не вдалося через поганий стан клейм та написів, а то і повну їх відсутність.

Самовар (інв. №Е-3519) мідний, класичний, конусоподібної форми (перевернутого усіченого конуса), сер.

ХХ ст. Оздоблений повздовжніми фігурними смужками. Передала жителька Переяслава-Хмельницького А. В. Кириченко в 1987 р. Розміри: висота 52 см, діаметр 25 см [2].

Самовар (інв. №НДФ-4947) мідний, циліндричної форми, підставка на 4-х виступах у вигляді чаші з наскрізним орнаментом, виготовлений в Тулі у 1903 р. Передав житель с. Дем'янці Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл. Губарь Мусій Андрійович у 1985 р. Розміри: висота 49 см, низ 14,3 см, верх 8 см [2].

Самовар (інв. №НД-757) латунний, циліндричної форми, поч. ХХ ст. Передав житель м. Лохвиця Полтавської обл. Борис Вікторович Ніконов у 1979 р. Розміри: висота 63 см, діаметр 29 см [2].

Самовар (інв. №НД-1460) мідний, циліндричної форми, випущений у 1896 р. Належав жительці с. Дениси Переяслав-Хмельницького р-ну Меланії Степанівні Сподін, переданий до музею в 1980 р. Розміри: висота 54 см, діаметр верху 16,5 см [2].

Самовар (інв. №НД-4947) мідний, циліндричної форми, поч. ХХ ст. Передав житель с. Трощин Канівського р-ну Черкаської обл. Т. В. Шалий у 1985 р. Розміри: висота 53 см, ширина 25 см [2].

Самовар (інв. №Е-856) мідний, циліндричної форми, поч. ХХ ст. Передала жителька м. Переяслава-Хмельницького Марія Андріївна Колісник. Розміри: висота 46 см, ширина 23 см [2].

Самовар (інв. №Е-1463) мідний, циліндричної форми, поч. ХХ ст. Належав священику із с. В'юнище Переяслав-Хмельницького р-ну. Передала жителька м. Переяслава-Хмельницький Крячок Параска Семенівна у 1972 р. Розміри: висота 48 см, низ 18,5x18,5 см [2].

Самовар (інв. №Е-2002) мідний, циліндричної форми, поч. ХХ ст. Пе-

редала жителька м. Переяслав-Хмельницький Любченко Поліна Панаєвна у 1971 р., їй дістався від батька Дяченка Панаса Омеляновича. Розміри: висота 54 см, окружність 76,5 см [2].

Самовар (інв. №Е-2396) мідний, поч. XX ст. Належав жительці с. Положаї Переяслав-Хмельницького р-ну Губарь Секлеті, передала її онука Петренко Марія Омелянівна в 1978 р. Розміри: висота 49 см, діаметр 68 см.

Самовар (інв. №Е-2480) мідний нікельований, конусоподібної форми, поч. XX ст. Передав житель м. Переяслав-Хмельницький Дремлюга Петро Гаврилович у 1979 р. Розміри: висота 46,5 см, ширина 31 см [2].

Самовар (інв. №Е-2999) латунний, нікельований, циліндричної форми. Належав жительці с. Придніпровське Чорнобаївського р-ну Черкаської обл. Жицькій Марії Кирилівні. Куплений її дідом на ярмарку в Іркліві в кін. XIX ст. До музею переданий в 1982 р. Розміри: висота 42 см [2].

Самовар (інв. №Е-3767) мідний, циліндричної форми, на 4 літри. Класичної конструкції, оригінальної форми кран – у вигляді качиноного дзьобика з фігурною ажурною ручкою. Передала жителька м. Переяслава-Хмельницького Карпенко Софія Карпівна у 1989 р. [2].

Самовар (інв. №Е-3851) мідний, циліндричної форми, поч. XX ст. Передав житель м. Переяслава-Хмельницький Мусяєнко Яків Макарович у 1991 р. Розміри: висота 46 см [2].

Самовар (інв. №Е-3927) мідний, у формі яйця, ручки і кран фігурні, підставка круглої форми на 4-х ніжках, конфорка із широкими вигнутими вінцями, утвореними трьохлистником, на підставці клеймо «Випущен сь фабрики...». Кін. XIX – поч. XX ст. Переданий у 1998 р. Бориспільською митницею. Розміри: висота 37 см, обхват корпусу 98 см [2].

Самовар (інв. №Е-3942) мідний, класичний, на 6 літрів, штучна позолота (поталь), Тула, поч. XX ст. На кришці залишки стертого напису, на корпусі 6 медалей (стерті), на підставці 2 медалі (стерті) напис «Тула». Переданий у 2000 р. Бориспільською митницею. Розміри: висота 45 см, діаметр 20 см [2].

Самоварчик (інв. №Е-3780) мідний, на 1 літр, поч. XX ст. Складається з конфорки, кришки, самовара, підставки та фігурного конусоподібного стаканчика для чайника з заваркою. Кришка з двома ручками, зверху на кришці фабричне клеймо. Збоку – кран з фігурною ручкою. Квадратна підставка на 4-х ніжках. На дні підставки отвір, через який висипався жар. Належав переяславському художнику П.Ф. Глобі. Передала дружина Н.І. Глоба у 1988 р. Розміри: висота 31 см, діаметр 12,5 см [2].

Самовари радянської доби представляє латунний нікельований самовар (інв. №Е-2198), виготовлений в 30-х рр. XX ст. на Першому державному мідно переробному заводі «Кольчугцветмет» в м. Кольчугине Володимирської обл. (Росія). Підприємство створене на базі мідноплавного заводу московського купця А. Г. Кольчугіна, заснованого в 1871 р. Наприкінці XIX ст. на підприємстві купця Кольчугіна випускали мідний посуд, а з 1922 р. почали випускати нікельовані самовари і чайники. Самовар має характерне для своєї доби оздоблення: кришка із зображенням у віньєтці серпа, молота, п'ятикутної зірки та написами: «ВСИН. СССР. Госцветмет, завод в Кольчугине». Відомо, що самовар у 1929 р. придбав землевпорядник Переяславського р-ну Палатний Григорій Кіндратович. Передав житель м. Переяслав-Хмельницький Бородиня Федір Петрович у 1975 р. Розміри: висота 48 см, діаметр кришки 20 см. вис. 48 см, діаметр кришки 20 см [2].

Значний інтерес у дослідників техніки викликають самовари кустарного виробництва. Їх у музейному зібранні два (інв. №ПХІМ-4840 та інв. №Е-568), виготовленні в 2-й пол. ХІХ ст. Належали переяславському шапкарю Дем'яненку Ігорю Андрійовичу, 1852 року народження. Дісталися в спадок його сину Дем'яненку Івану Ігоровичу, 1879 року народження, теж шапкарю. Самовари брали в дорогу (через що самовари називаються «дорожні»), біля них грілися, кип'ятили воду на чай. Самовари побували на ярмарках в Чернігові, Хоролі, Золотоноші, Києві та інших містах імперії, куди Дем'яненки возили продавати шапки, смужки, овчини. Перший самовар надійшов до музею в 1962 р., другий – в 1969 р. Форма і конструкція самоварів різна. Самовар (інв. №ПХІМ-4840) за формою нагадує поливальницю еліпсоподібної форми. Виготовлений із шматка білого заліза, з двох боків корпус має спаяні шви. В середині корпусу вмонтована труба-жаровня для вугілля, поруч круглий отвір, куди заливається вода. Для зручності користування до корпусу припаяна ручка, з протилежного боку припаяна трубка для виливання. Знизу в самоварі піддувало з 5-ма отворами, всередині стінки самовару луджені. Розміри: висота 25 см, довжина 25 см, ширина 16 см [2]. Самовар (інв. №Е-568) циліндричної форми. У цинковий корпус вмонтовані чотири труби, дві більшого діаметру з бляхи для вугілля,

вмонтовані прямо в циліндр, дві менші цинкові труби для води, припаяні до циліндра з боків, йдуть до самого низу. В середині циліндра перегородка, яка відокремлює воду від вугілля. Розміри: висота 36,5, діаметр дна 29,5 см. Власник повідомив, що жерстяні труби, призначені для вугілля, часто доводилося замінювати через те, що тонке залізо прогорало [2].

Таким чином, колекція самоварів Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» в основному репрезентує типові самовари фабричного виробництва, виготовлені в 2-й пол. ХІХ – на поч. ХХ ст. на самоварних фабриках Російської імперії. Вони схожі за формою, розмірами та конструкцією. Збірка хоч і не є чисельною, але все ж важливою складовою фондового зібрання Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Вони зібрані в 60-80-х рр. ХХ ст. на території Київської, Черкаської, Полтавської областей. Частина самоварів передала Бориспільська митниця із числа експропрійованих під час незаконного вивезення за кордон. Незважаючи на тривале використання в побуті, самовари в хорошому стані, частина з них в робочому, придатні для експонування. В травні 2016 р. колекція самоварів буде представлена на виставці «Найкращий чай із самовару...» в музеї винахідника електричного самовара М.М. Бенардоса Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав».

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова С.В. Русские самовары в собрании Всероссийского музея декоративно-прикладного и народного искусства / Музей № 6. Художественные собрания СССР. - М.: Советский художник, 1986. – С.182-208.
2. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». Фонди. Облікова документація. Інвентарні групи: «Е», «ПХІМ», «НДФ».
3. Список самоварных фабрик России // Электронный ресурс. – Режим доступа: www.samovar.org.ru/spisok_samovarnykh_fabrik_rossii.pdf.
4. Товарищество паровой самоварной фабрики наследников Василия Степановича Баташева в Туле // Электронный ресурс. – Режим доступа: www.hisdoc.ru/advertising/20073.

Жам О.М., Шкира Л.М. Формирование и общая характеристика коллекции самоваров Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав». В статье рассматривается история формирования коллекции самоваров Национального историко-этнографического заповедника "Переяслав". Анализируется строение, технические особенности конструкций и характеристика представленных самоваров

Ключевые слова: самовар, музей, коллекция, экспонирование, заповедник «Переяслав».

Zham E., Shkira L. History of formation and general characteristics collections samovar National historical and ethnographic reserve «Pereyaslav». In the article the history of the formation of samovars collections of the National historical and ethnographic reserve "Pereyaslav". We analyze the structure, technical and design features different types of samovars.

Keywords: samovar, museum, collection, exhibition, reserve «Pereyaslav».

УДК 351.853.011.2(477):069.01.001.2(477)

ПАМ'ЯТКООХОРОННА ТА МУЗЕЄЗНАВЧА ПРОБЛЕМАТИКА ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЦЕНТРИ ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ І УТОПІК

Бичковська Г. М., Горькова А.О., канд. іст. наук
(Центр пам'якознавства НАН України і УТОПІК)

У статті надано характеристику дисертаційним роботам на музеєзнавчу та пам'ятоохоронну тематику, які захищені при Центрі пам'якознавства. Здійснена спроба наукової класифікації дисертацій за проблемно-тематичною ознакою на основі аналізу їх предмета, мети, основного змісту, наукової новизни та практичного значення. Висвітлено індивідуальний внесок нових наукових кадрів з пам'якознавства, музеєзнавства у розвиток охорони історико-культурної спадщини України.

Ключові слова: Центр пам'якознавства, дисертації, пам'якознавство, музеєзнавство, історико-культурна спадщина.

Пам'ятки культурної спадщини – важлива складова духовних надбань людства, предметна історія, яка несе в собі багату і різнобічну інформацію про розвиток суспільства. Передусім, найдавніші пам'ятки є унікальними свідками минулого, важливим джерелом досвіду для наступних поколінь. Тому інноваційні зрушення, нові концептуальні підходи до вивчення, охорони та використання культурної спадщини на сучасному етапі розвитку країни здатні не тільки забезпечити високі показники культур-

ного росту, але й вирішити певні пам'ятоохоронні та музеєзнавчі проблеми, розкрити повною мірою історико-культурний потенціал України. Маючи на меті відповідні завдання загальнодержавної ваги, Центр пам'якознавства НАН України і УТОПІК активно залучає нові наукові кадри для співпраці та взаємообміну в освітній, науковій та культурній сферах. Тому одним із основних напрямів наукової діяльності Центру є підготовка професійних кадрів з музеєзнавства та пам'якознавства.